

și Siturilor Istorice și a Direcției sale operative, reluarea activităților de evidență, protecție, control, proiectare și execuție, pe plan central și în teritoriu. În secția europeană de lucru a Comitetelor Naționale și în discuțiile purtate cu conducerea ICOMOS, s-au analizat posibilitățile de cooperare cu țara noastră în domeniul învățămîntului de specialitate, a restaurării — în special a monumentelor de lemn și piatră — a valorificării arhitecturii populare. Organizația *Jeunesse et Patrimoine*, prin Bernadette Gradis, secretara sa generală, a mărit la 12 numărul de burse acordat stu-

denților arhitecți din țara noastră, care pot să participe în acest an la scurte stagii pe șantiere de restaurare din Franța, la Aix en Provence, Saint Antoine en Isère și Château de Portes și din Italia, la Gnallo — Como.

La lucrările Comitetului Consultativ ICOMOS am reprezentat Comitetul Român ICOMOS, ca delegat al președintelui, dr. Radu Popa — la propunerea Domniei sale —, care a participat în aceeași perioadă la ședința Consiliului Europei de la Cracovia, Polonia.

AURELIAN TRIȘCU

DIN ȘEDINȚELE COMISIEI NAȚIONALE (MARTIE—MAI 1991)

Ședința CNMASI ce a avut loc la **20 martie 1991** a luat în discuție probleme legate de protecția monumentelor în noua situație creată de apariția legii funciare, precum și avizarea unor proiecte de restaurare sau refacere a unor monumente istorice.

Arh. C. Hoinărescu a prezentat *castelele cu parcuri din jud. Prahova*, propunînd ca parcurile să devină zone protejate, aparținînd de domeniul public, în caz contrar terenurile urmînd a fi împărțite prin legea fondului funciar (ele nefiind protejate de legea monumentelor, care încă nu există). Este vorba despre: castelul „Trionfon” din Florești, cu un parc de 120 ha; castelul Mănești, cu 43 ha de pădure; castelul Nicolae, cu parc de 20 ha; castelul Drăgășești, cu parc de 5—6 ha.

În aceeași ordine de idei s-a discutat cazul Mănăstirii Apostolache, ctitorie a lui Matei Basarab, din 1640; ruinele conacului Mărgineni, al stolnicului C-tin Cantacuzino; ansamblul de la Filipeștii de Tîrg, cu conacul postelnicului, moară, palatul Pană Filipescu (cu iaz și zonă plantată). Tot în aceeași situație sînt terenurile reprezentînd rezervații arheologice, problema fiind de a găsi soluția cea mai bună pentru protecția monumentelor, fără ca DMASI să intre în conflict cu comunele pentru terenurile în cauză. Părerea generală a fost că monumentele sînt mai bine apărute dacă aparțin domeniului public, decît proprietății private.

Alt subiect a fost acela al *Mănăstirii Războieni*, pe care Mitropolia Moldovei intenționează s-o ridice în jurul bisericii osuar construită de Ștefan cel Mare în 1496, la 20 de ani după lupta ce a avut loc aici.

I.P.S. Daniel mitropolitul Moldovei, venit să susțină proiectul, a adus ca argumente dorința de a amenaja un loc de pelerinaj, o mănăstire de maici, care să îngrijească biserica monument, precum și o clădire care să adăpostească tabăra pentru tineretul creștin și cazarea pelerinilor. Mănăstirea propriu-zisă ar urma să fie înăuntrul incintei, celelalte construcții în afara ei, în vale, pentru a nu stîngheri vederea bisericii. Proiectele prezentate nu au convins membrii Comisiei, clădirile noi fiind prea mari și prea apropiate de monumente, deci într-un tablou general agresîndu-l. S-a cerut refacerea planurilor.

Referitor la *Cetatea Tirgu Mureș*, respectiv modul în care clădirile vechi din incintă și spațiul din afara cetății pot fi folosite în prezent, arh. Marina Iliescu a prezentat Comisiei proiectul unei terase de beton în afara zidului, unde acum există parcaj și se dorește construirea unui restaurant. Discuțiile au condus la ideea că este de

preferat ca vechile clădiri din cetate (garnizciana, bastioanele) să fie zmenajate ca muzee sau restaurate, iar spațiul din jurul cetății să fie zonă verde, clădirile noi neacordîndu-se cu vechea arhitectură.

Un alt proiect prezentat spre avizare CNMASI a fost acela de refacere a *Bisericii Sf. Spiridon Vechi* din București. Arh. Sanda Ignat a expus cele două variante de refacere a bisericii: la nivelul solului, așa cum a fost construită biserica în epocă, sau îngropată, așa cum se cunoaște ea în contemporaneitate. În urma discuțiilor s-a hotărît ca biserica să fie reconstruită, folosindu-se piatra originală care s-a păstrat, iar așezarea să fie într-o piațetă scufundată, cu taluz verde.

De asemenea s-a mai discutat:

— restaurarea *Casei din str. M. Rosetti*, colț cu str. Calderon, unde urmează să se instaleze reprezentanța unei case de modă. Pe baza proiectelor prezentate Comisia a avizat, cu condiția decopertării pereților pentru a găsi eventuale tapete și picturi originale și păstrarea elementelor de ipsos originale;

— delimitarea zonelor de protecție pentru *traseul autostrăzii Cernavodă*. Discuția s-a aminorat pentru completarea documentației asupra stării celor 3 valuri, a castrelor și siturilor arheologice existente în zonă;

— situația deosebită a Dobrogei, unde legea fondului funciar afectează siturile arheologice, foarte numeroase, mai ales pe litoral;

— se prezintă proiectul (prof. Belea) privitor la *perimetrul zonei verzi a Sălii Palatului*, unde sînt prevăzute subteran garaj și parking pe două niveluri, plus spații afectate Sălii Palatului pentru expoziții, restaurante etc. Comisia cere supravegherea lucrărilor de un arheolog, avînd în vedere existența vestigiilor istorice în zona bisericii Crețulescu, precum și marcarea monumentelor istorice dispărute (biserica lonică);

— Arh. A. Trișcu repune problema continuării *șantierului de construcții la Muzeul Satului* în clădirea afectată de o ciupercă a zidurilor, deși CNMASI nu a avizat lucrarea. Se propune o adresă de protest către muzeu și primărie.

În data de **18 aprilie 1991** a avut loc o nouă ședință a CNMASI, care a început prin citirea de către arh. Peter Derer, secretarul Comisiei, a unui comunicat al CNMASI ce urmează să fie difuzat cu ocazia zilei internaționale a patrimoniului — 18 aprilie — și prin care se face un apel la conștientizarea datoriei tuturor cetățenilor de a apăra monumentele istorice.

În cadrul ședinței au fost prezentate de dl. Gh. Cantacuzino *noi liste de monumente pentru validare* (județele Buzău, Călărași, Olt, Satu Mare, Vâlcea, Teleorman). Membrii Comisiei au cerut o statistică pe grupe de monumente și ca urmare problemele de inventariere și evidența monumentelor urmează a fi reluate într-o ședință viitoare.

Arh. Ion Munteanu a prezentat proiectul de restaurare a *Muzeului Kalinderu*. Dintru început s-a specificat că DMASI a cerut sistarea parțială a lucrării, întrucât la transformările dorite de beneficiar (UAP) nu s-au găsit soluțiile optime. Costul ridicat al lucrării, sumele deja investite, nerespectarea de către constructor a indicațiilor de consolidare, faptul că se dorește demolarea unei părți ruinate a clădirii, dar care face parte din construcția originală, toate acestea au determinat o discuție în contradictoriu. S-a hotărât reluarea acesteia cu altă ocazie.

Arh. C. Hoinărescu a prezentat proiectul de restaurare a „*Căsei cu grifoni*” din Cîmpina. Construită pe la 1900, clădirea, azi în proprietatea DMASI, este grav avariata de cutremure. Se propune reconstituirea ambianței interioare și a exteriorului pe baza documentației păstrate.

De asemenea, sînt prezentate soluțiile pentru consolidarea clădirii (cămășuile de beton acolo unde nu sînt picturi murale, cu păstrarea aparentă a planșelor de lemn existente, sau structură elastică cu simburii de beton). Se hotărăște deplasarea la fața locului pentru fixarea soluției de consolidare. În continuare s-a discutat destinația clădirii: muzeu de arhitectură și restaurare, cu spații pentru cursuri de specializare, reciclări etc.; magazin al UAP, stabiliment pentru o firmă particulară; stabiliment de agrement. Este acceptată ca destinație optimă aceea de muzeu, cu spații pentru cursuri. De remarcat că ideea de eficiență economică a clădirii interesează într-o măsură importantă.

Șchitul Bordești (jud. Vrancea). Proiectul de restaurare a fost prezentat de arh. Ioana Juravlea și ing. Nicolae Braghină. Ctitorie a familiei Cantacuzino (sec. XVII) șchitul este azi în ruină într-o zonă afectată de cutremure și alunecări de teren. Problema este de a se opta pentru o variantă de restaurare: 1. protejarea ruinei; 2. consolidarea pînă la nivelul turelor; 3. consolidarea cu refacerea turelor (a căror formă originală nu se cunoaște). Este susținută varianta a doua. Pictura interioară este valoroasă, semnată de Pîrvu Mutu, parțial frescele fiind extrase și păstrate la Muzeul de Artă din București.

Discuțiile se poartă în jurul refacerii acoperișului și a refacerii turelor, părerile fiind împărțite între o refacere aproximativă, dar în spiritul epocii, și un acoperiș înalt, cu păstrarea podului pentru posibile reconstituiri. Se subliniază ideea că pe baza unui studiu geodezic sînt posibile măsuri tehnice care să elimine pericolul avarierilor viitoare prin alte alunecări de teren. În concluzie se hotărăște avizarea lucrărilor de consolidare, urmînd să se continue documentația pentru restul restaurărilor (inclusiv documentație pentru starea actuală a picturii murale păstrate în biserică).

Clădirea de protecție pentru bazilica de la Niculițel a fost prezentată de arh. Dan Nicolae. Proiectul construcției cu pereți din BCA, care urmează să protejeze bazilica a fost avizat. În prezent monumentul este protejat doar de un acoperiș foarte înalt, spațiile nefiind închise. În cazul clădirii se ridică însă problema ferestrelor pentru luminat, ceea ce este rezolvabil. Discuțiile au urmat pe tema accesului la monument și a necesității de

a se muta cîtorva gospodării din imediata apropiere pentru a crea zone de protecție.

Casa Lahovary (str. Dorobanți nr. 39) este o construcție de sec. XIX — arh. Louis Blanc, acum restaurată pentru a deveni sediul Școlii americane. Proiectul este prezentat de arh. Sanda Ignat cu multe rezerve, întrucît lucrările au început fără avizul CNMASI, în prezent fațada fiind deja terminată. Întrucît aspectul exterior al clădirii nu a fost afectat, proiectul de restaurare fiind bun, Comisia îl avizează, alături de observațiile pentru nerespectarea atribuțiilor CNMASI asupra monumentelor istorice. Situația este îngrijorătoare pentru că numeroase clădiri-monumente istorice sînt ocupate de ambasade ce nu permit accesul Comisiei pentru cunoașterea stării monumentelor. De asemenea se pune condiția avizării proiectului de decorație interioară.

Catedrala ortodoxă din Oradea, proiect prezentat de arh. A. Trișcu, este un caz reluat în discuția CNMASI, avînd în vedere unele elemente noi. Astfel, față de vechea amplasare a bisericii, la intrarea principală în cetate, tăind șanțul de apărare, proiect care nu a fost avizat, acum se discută amplasarea bisericii cu cîțiva metri mai în față, translaarea Căsei de cultură din parc și deplasarea circulației rutiere, care de altfel era dăunătoare zidului cetății. Urmează ca în acest sens să se execute o serie de studii. Cetatea Oradei este un sit istoric de valoare deosebită (sec. XI—XVI) și totodată cea mai importantă fortificație renescentistă păstrată în țară (sec. XVI—XVII), care trebuie protejată de orice factor agresant (material sau estetic).

Ordinea de zi foarte încărcată a ședințelor Comisiei Naționale și faptul că ele sînt lunare au determinat propunerea d-lui arh. Peter Derer ca între ședințele ordinare ale Comisiei să fie intercalate ședințe ale secțiilor pe specialități, pentru ca Direcția să poată rezolva operativ multitudinea problemelor cu care se confruntă.

În **16 mai 1991** a avut loc o nouă ședință a CNMASI. Ca de obicei ordinea de zi a ședinței s-a deschis cu prezentarea spre avizare a *listelor de monumente* — în acest caz jud. Maramureș. De asemenea, dl. Gh. Cantacuzino, șeful compartimentului Evidență a anunțat Comisia că au fost comandate studii pentru delimitarea zonelor istorice în toată țara, ceea ce, desigur, va duce la îmbogățirea listelor de monumente. Concluzia discuțiilor pe această temă a fost că listele, mereu perfectibile, trebuie să ajungă cît mai curînd la Comisiile teritoriale, prefecturi, primării etc., pentru ca factorii locali să știe ce monumente sînt sub protecția Comisiei.

Cetatea Alba Iulia, cu problematica ei diversă, ce a suscitat numeroase discuții, a fost prezentată de arh. Mihaela Adrian. Planul de punere în valoare a cetății este prevăzut în două etape și se referă la corectarea nivelului șanțului cetății, corectarea curții între bastioane, reîntregirea paramentelor de zid și a elementelor arhitecturale de piatră. În situația în care piatra, mai ales pe latura de sud a cetății, este grav afectată de distrugere, trebuie cerut ajutorul specialiștilor străini pentru restaurarea plastică.

Pentru punerea în valoare a cetății, proiectul prevede realizarea unui traseu turistic; folosirea spațiilor boltite existente în zidul cetății ca prăvălii, baruri, cluburi; folosirea peisajului, teren în pantă, pentru amenajarea unui amfiteatru în aer liber; patinoar artificial în șanțul cetății. De remarcat că cetatea are un bun sistem de aerisire și drenare, care trebuie doar repus în funcțiune acolo unde e defect.

Discuțiile începute în jurul valorificării spațiilor din cetate au condus la concluzia că cele două unități MAN care ocupă mai multe clădiri din cetate, precum și o parte a șantului trebuie să le elibereze; este absolut necesară întocmirea unui studiu urbanistic, urmând ca pe baza lui să se treacă la executarea eşalonată a lucrărilor, ce vor fi avizate de CNMASI fiecare în parte. Termenul pentru studii este de un an, în ședința actuală dându-se avizul de principiu pentru proiect. De asemenea s-a pus problema discutării cu MAN a constituirii unei comisii mixte pentru monumentele istorice ce se găsesc în folosința armatei.

În contextul discuțiilor restaurării și valorificării Cetății Alba Iulia, arh. H. Fabini a prezentat cazul Bisericii romano-catolice din cetate, la care piatra este de asemenea afectată. Cu această ocazie a anunțat redeschiderea carierei vechi de piatră de la Ighiu — prețioasă sursă de materie primă pentru restaurări.

Un alt punct pe ordinea de zi a ședinței a fost reluarea discuției pentru avizarea proiectului *autostrăzii transeuropene NS* (tronsonul Cernavodă — Constanța). Beneficiarul (IPTANA), reprezentat prin ing. I. Pavelescu, a prezentat importanța internațională a lucrării (cca 10 000 km ce străbat Europa — Orientul Mijlociu — până în India, din care prin țara noastră trec 820 km), costurile foarte ridicate în prezent (175 milioane lei/km), precum și importanța deosebită ce o are autostrada pentru România — mijloc de a intra în circuitul internațional, iar în caz contrar marginalizarea. S-a subliniat faptul că autostrada va fi construită de firme particulare pe tronsoane, firme ce vor fi desemnate prin licitație. În cadrul discuțiilor s-a făcut precizarea că avizul trebuie să fie clar formulat și referindu-se la toată lucrarea, o schimbare ulterioară a traseului nemaifiind posibilă. De altfel, Comisia a fost înștiințată că la discuțiile de la Prefectura Constanța a fost hotărât traseul din proiectul prezentat și nu altul, ceea ce este cel puțin ciudat din punctul de vedere al CNMASI. Proiectul prevede ca autostrada să meargă pe cât posibil paralel cu Valul lui Traian, pe care îl taie o singură dată, iar pe o porțiune îl înglobează în construcția sa. Traseul nu trece prin localități.

Arh. Dan Nicolae, referent DMSI pentru Dobrogea, a prezentat Comisiei rezervele sale privind proiectul în problema rezolvării organizărilor de șantier; relația *autostrăzii* cu localitățile din zonă; găsirea specialiștilor și lucrătorilor pentru viitoarele șantieri arheologice deschise contra cronometru. Toate aceste dificultăți devin deosebit de importante în situația în care pământul Dobrogei este plin de surprize arheologice. Dl. S.

losipescu a precizat că în întreaga țară există doar 22 specialiști arheologi pe profil, ceea ce face și mai dificilă întreprinderea.

În concluzie, Comisia a avizat proiectul cu condiția precizărilor cerute, urmând ca cererile arheologilor de extindere a șantierelor să fie incluse în studiul de impact, ca termen întreaga muncă de cercetare trebuind să fie încheiată până la începutul anului 1993, când amplasamentul va fi eliberat (lucrarea în ansamblu având termenul în iunie 1995).

Tot o reluare de discuție este aceea privind amplasamentul *Căsei de cultură a studenților din Brașov*. Cu această ocazie arh. Doina Cristea a prezentat un studiu de metodologie pentru păstrarea și protejarea zonelor rezervate, în cazul acesta din Brașov. Proiectul inițial al Casei de cultură, amplasată chiar în „Zwinger”-ul cetății, agresa imaginea cetății și acoperea unghiul vizual asupra turnului Bisericii Negre, ceea ce a atras protestul CNMASI, și chiar dacă construcția clădirii este deja începută (în condiții cu totul ilegale) concluzia Comisiei este de a i se reduce volumul, iar înălțimea să nu depășească nivelul frontului de clădiri existent. În acest sens urmează să fie trimisă o adresă Primăriei Brașov.

Referitor la *mormântul roman descoperit la Constanța — hipogeul* (sec. II—III) s-a ridicat problema alegerii soluției de conservare a mormântului cu fresce, precum și aceea a construcției exterioare de protecție. Proiectantul a prezentat mai multe variante pentru construcția exterioară, ce urma să cuprindă și un mic muzeu. Proiectele nu au fost avizate, recomandându-se găsirea unui stil neutru, de factură contemporană.

În ceea ce privește conservarea mormântului, au fost exprimate mai multe opinii de către arhitecți, ingineri, pictori restauratori, arheologi, cu argumente pro și contra acoperirii cu pământ și accesul doar pentru specialiști, construcția de protecție urmând să conțină replica monumentului destinată vizitatorilor, sau îmbrăcarea mormântului într-o coajă cu sistem de climatizare (ceea ce este foarte costisitor și pretențios). Fapt este că în prezent, după ce multe secole s-a păstrat în stare bună, din cauza inundației de la o conductă apropiată, umiditatea zidurilor mormântului a crescut și frescele sînt în pericol. În urma discuțiilor Comisia a căzut de acord că mai eficient este să se creeze un mediu controlat pentru mormînt, iar în privința construcției exterioare este necesar un studiu separat cu avizare ulterioară.

GEORGETA POP

INIȚIATIVE ECOVAST PENTRU SATELE ROMÂNIEI

În ultima săptămînă a lunii martie 1991, DMSI a avut ca oaspeți trei membri ai ECOVAST (European Council for the Village and Small Town). Programul dens al delegației a cuprins, pe de o parte, întreveneri cu dl. Horvath Andor, ministru secretar de stat în Ministerul Culturii, și specialiști ai DMSI și CNMASI, menite să stabilească punctele de joncțiune ale preocupărilor celor două părți și elementele unui program comun de acțiune, iar, pe de altă parte, incursiuni în teren care au oferit mostre ale materialului asupra căruia acest program poate fi aplicat.

După periplul în Banat, Muntenia și Transilvania, membrii delegației au desemnat România ca dețină-

toare a unui foarte valoros și original patrimoniu clădit, în mare parte încă nepervertit prin modernizări, lucru rar întîlnit în țările europene. Asupra păstrării acestui fond original al arhitecturii românești va fi îndreptată colaborarea țării noastre cu ECOVAST.

Informații mai concrete oferă răspunsurile la cele cîteva întrebări pe care le-am adresat specialiștilor englezi înainte de plecarea lor din România.

1. Ce este ECOVAST, cine sînteți dumneavoastră și cum ați format o echipă?

ECOVAST este o organizație formată din organizații-membru voluntare sau oficiale, ca și din persoane